

MÕNINGAID TENDENTSE ÜLIÕPILASTE
RAAMATUKOGUKASUTUSES JA HINNANGUTES

Urve Tõnnov

Üliõpilased on ülikooliraamatukogu kõige arvukam ja aktiivsem lugejagrupp. Eelkõige nende jaoks ülikooliraamatukogu ongi. Sellepärast tuleb üliõpilaste lugemisvajadusi ja kõiki nende raamatukogusoove hästi tunda ja tõsiselt arvestada.

Tehes kokkuvõtteid üliõpilaslugeja rahulolust raamatukoguga läbi kolme uuringuetapi,[§] püüame välja tuua need tendentsid ja muutused, mis iseloomustavad üliõpilaste raamatukogukasutust, ootusi ja hinnanguid raamatukogule aastatel 1983 - 1986 - 1989.

Analoogilisi pikemat ajavahemikku analüüsivaid või kordusuuringuid lugeja vajaduste tundmaõppimiseks on korraldanud paljud suured raamatukogud, sealhulgas ka ülikooliraamatukogud /1, 2, 3, 4/. Uuritud on enamasti praktilisi eesmärke silmas pidades, nagu meilegi, et parandada raamatukogu tšöö, muuta ta võimalikult lugejasõbralikuks.

Meie andmete kogumise põhimeetodiks oli ankeetküsitlus,^{§§} millele vastas 1983. a. 286 Tartu Ülikooli üliõpilast (ehk 61% kõigist vastanuist), 1986.a. - 304 (48%), 1989.a. - 308 (64%).

Mis on siis püsivalt iseloomuliku, o l e m u s l i k - k u üliõpilase ja raamatukogu suhetes? Juba esimesest küsitlusest kokkuvõtteid tehes tõime välja rea iseloomulikke seoseid /7/, enamik neist on kahe järgneva küsitlusega kinnitust leidnud.

- Üliõpilane on väga sage raamatukogu külastaja ja ta viibib raamatukogus kauem kõigist teistest lugejagruppidest.

Iga päev väidab end raamatukogu külastavat 36% üliõpilastest, 1-2 korda nädalas - 38%. Keskmine raamatukogus

[§] Uuringu "Tartu Ülikooli Raamatukogu ja lugeja" programm vt. TRÜ Toim. 1989. Vihik 842. Lk. 128.

^{§§} 1983.a. ankeet vt. TRÜ Toim. 1989. Vihik 842, lk. 130-138; 1989. a. ankeet - käesolev kogumik, lk. 130-135

viibimise aeg nädalas on erinevate küsitluste põhjal 9-11,5 tundi, kusjuures 10-20 tundi nädalas viibib raamatukogus 24-32% vastanutest ja üle 20 tunni 10-23%.

- Ülikooli raamatukogu on tudengile põhiline, kuid enamasti mitte ainus, mida ta kasutab. Tähtsuse järjekorras tulevad arvesse Tartu linnaraamatukogu (kasutab kuni 82% üliõpilastest, nooremad rohkem, vanemad vähem), isiklik raamatukogu (arvestatav 81% üliõpilastest, sageli kasutab 54%) ja erialaraamatukogud (üldse kasutab 52% üliõpilastest, kuid enamasti harva).
- Üliõpilane hindab suhtlemise raamatukoguga valdavalt meeldivaks nagu kõik lugejagrupid, kuid on seejuures siiski kõige kriitilisem.
- Üliõpilane tunneb end raamatukogus hästi, kasutab kõiki lugemissaale ja laenab usinasti kirjandust ka koju. Lugemishuvides ja kasutussageduses on aga vaadeldaval ajavahe- mikul toimunud olulisi nihkeid, millest edaspidi lähemalt.
- Põhiliseks info otsimise vahendiks on üliõpilasele kataloog. Teisi raamatukogu teatmestu võimalusi tunneb ja kasutab ta küllaltki vähe.
- Üliõpilased on ootuspäraselt ka kõige innukamad ürituste soovijad. Eelistus antakse kõigil uuringuaastatel kohtu- mistele teadlaste ja kirjanikega ning kirjandusõhtutele. On siiski iseloomulik, et 1989. a., meie ühiskonnaelu üle- politiseerituse õhkkonnas, soov osaleda raamatukoguüritus- tel vähenes hüppeliselt (keskmiselt 25% võrra).

Näitusi raamatukogus hindavad üliõpilased väga kõrgelt ja huvi nende vastu on püsiv 83-85% vastanute hulgas.

- Suureks väärtuseks üliõpilaslugejale on raamatukogu mil- jõh, head töötajad ja raamatukoguhoidjate töö- ning suhtluskultuur. Just neid tõstetakse korduvalt esile, vas- tates küsimusele "Mis Teid raamatukogus kõige enam rõõmus- tab?" Et õdus töötamise võimalus + kompetentne ja sõbralik suhtlemine on lugeja jaoks kindlalt üks raamatukogu põhi- väärtusi, selgub mitmest teisestki ülikooliraamatukogudes läbi viidud küsitlusest /2, 5, 6/.

Nagu näeme, on üliõpilase ja raamatukogu suhetes küllaltki palju püsivat, sest nimetatud tunnused iseloomustavad enamikku üliõpilastest pika vaatlusaja jooksul.

Kuid mis siis on m u u t u n d ja mis suunas?

Vaatleme kõigepealt lugejate endi arvamusi raamatukasutuse kohta, mis on ju otseses seoses lugemisvajaduste ja -huvidega.

Meie küsimus üldiste lugemisharjumuste ja -sageduse kohta oli kõigis kolmes ankeedis järgmine: kas kasutate meie raamatukogus erialast teaduskirjandust, kirjandust piirnevateilt aladelt, erialast õppekirjandust, ühiskondlik-poliitilist kirjandust, populaarteaduslikku, ilu- ja teatmekirjandust, ajakirju, ajalehti? Erinevate aastate küsitluses oli veel muidki liigendusi (uudiskirjandus, fono- ja mikromaterjalid, vaba vastuse võimalus).

Arvamust sai väljendada skaalas: kasutan sageli, aeg-ajalt, harva (viimases küsitluses ka vastus "ei kasuta"). Võrreldavaks teeb andmed asjaolu, et kahes küsitluses, kus mittekasutamist polnud küsitud, need lugejad, kes antud kirjanduse liiki ei kasutanud, jätsidki vastamata. (See ilmneb nii ankeetide silmitsemisel kui ka andmetöötluse käigus.)

Üliõpilane kasutab - ja see on igati ootuspärane - kõige sagedamini õppekirjandust. Vaadeldavatel aastatel ütleb end sageli õppekirjandust kasutavat 72-80% üliõpilastest. Kasutussageduselt teisel kohal on erialane teaduskirjandus - 49-58% üliõpilastest, kolmandal teatmekirjandus - 31-36%. Järgnevad ajakirjad-ajalehed, ilukirjandus ja märgatavalt harvemini kasutatav poliitiline, populaarteaduslik ja põhierialaga piirnev teaduskirjandus. Uudiskirjandus ei näi samuti olevat üliõpilase sagedase huvi orbiidis (sageli kasutab vaid 1/5 üliõpilastest). Fonomaterjale vajab sageli 10% ümber ja mikrokandjatele salvestatud infot 1-2% üliõpilastest.

Kõige silmatorkavam tendents kogu lugejaskonnas ja eriti üliõpilaste hulgas on vastanute endi hinnanguid aluseks võttes lugemishuvi langus. Seda näitavad absoluutselt kõigi kirjandusliikide kasutussageduse andmed. Kui võrrelda arvamusi kasutussageduse kohta 1983. ja 1986. a., siis sagedaste kasutajate arv enamasti kasvas 2-3% võrra (erandina ajakirjade puhul 10% võrra); kui aga võrrelda aastaid 1986 ja 1989, siis laias laastus on kõigi kirjandusliikide osas keskmiselt 10% üle läinud nende leeri, kes loevad aeg-ajalt, harva või üldse mitte. Kõige suurem langus on ilukirjanduse, ühiskondlik-poliitilise ja populaarteadusliku kirjanduse kasutussageduses (harvem loeb vastavalt 15%, 12% ja 12%). Kuid sagedaste kasutajate ring on vähenenud ka erialase teadusli-

ku ja õppekirjanduse lugejate seas, vastavalt 9% ja 8% (vt. tabel 1 ja võrdlusandmed teiste lugejakategooriatega M. Karo artiklis käesolevas kogumikus lk. 26-28).

Tabel 1

Kirjanduse kasutamine üliõpilaste poolt
nende endi hinnangu järgi (%)

Kirjanduse liik	Sageli		Aeg-ajalt		Harva		Et kasuta
	1986	1989	1986	1989	1986	1989	1989
Erialane teadus- kirjandus	58	49	33	38	9	11	2
Teaduskirjandus piirnevate- aladelt	17	10	48	44	35	34	12
Õppekirjandus	80	72	16	23	4	4	1
Ühiskondlik-po- liitiline kir- jandus	19	7	50	26	31	48	19
Populaarteaduslik kirjandus	19	7	42	31	39	39	23
Teatmekirjandus	36	31	48	40	16	24	4
Ilukirjandus	31	16	33	23	36	31	30
Ajakirjad	33	30	44	41	23	22	8
Ajalehed	30	28	33	24	37	30	18

Kataloogide kasutamise intensiivsuses ei ole silmatorkavaid muutusi. Üldine tendents on (ja jällegi kasutaja enda arvates) sagedase kasutamise vähenemine 7-10% üliõpilaste hulgas. Sagedamini on väidetavalt hakatud kasutama ainult õppekirjanduse süstemaatilist kataloogi.

Üliõpilased kasutavad kõige rohkem raamatute ja õppekirjanduse tähestikkatalooge ning on TÜ õppejõudude kõrval ühed kriitilisemad kataloogide hindajad. Kõige enam rahulolematust põhjustab lugejates raamatute süstemaatiline kataloog (rahulolematuid kasutajaskonnas keskmiselt 10%, üliõpilas-
test 9%), järgnevad perioodika ja õppekogu süstemaatiline kataloog.

Põhiliselt ei olda rahul liigitusega. Heidetakse ette süstemaatiliste kataloogide ülesehituse keerukust, ajast mahajäämist, erialade mittetundmist, ebatäielikkust. Paljud lugejad ütlevad selle kohta lihtsalt: raske leida vajalikku materjali.

Muude teabeallikate - info- ja bibliograafianimestike ning -kartoteekide - kasutamises on üliõpilasest lugejal oma

kindlad tavad. Nimelt kasutab üliõpilane kõigist lugejagruppidest rohkem süstemaatilise kataloogi aineleendit (1989. a. - 78%) ja teemanimestikke (37%). Personaalnimestikke kasutavad, võrreldes teiste lugejagruppidega, eriti paljud mittestatsionaarsed üliõpilased, kusjuures kasutajaskond kasvab. Ka uudiskirjanduse kartoteek on üliõpilaste hulgas populaarne, aga selle vastu on suur huvi ka teistel lugejagruppidel. Ainult mittestatsionaarsetel üliõpilastel ei näi tema jaoks aega jätkuvat (kasutajaid 25%). Kõige vähem kasutavad üliõpilased autoreferaatide bülletääni, infolehti ja TÜ bibliograafia aastaraamatut. Viimatinimetatute kasutajaskond isegi väheneb aastatega.

Üldiselt on aga rõõmustav märkida, et teetmestu kasutajaskond mitme info- ja bibliograafiaväljaande osas laieneb - ja seda eriti üliõpilaste hulgas (vt. tabel 2).

Tabel 2

Teetmestu kasutatavus (%)

	1986			1989		
	Kõik lugejad	Üliõpilased stats.	mitte-stats.	Kõik lugejad	Üliõpilased stats.	mitte-stats.
Kataloogid	≠	≠	≠	95,9	96,3	100
Teetmearhiiv	6,7	7,9	6,3	10,4	8,2	5,0
Uudiskirjanduse kartoteek	40,0	40,5	25,0	49,1	48,9	25,0
Süstemaatilise kataloogi aineleend	44,8	50,3	37,5	74,2	78,0	62,5
Üldbibliograafiad	15,4	14,1	-	19,4	17,9	15,0
erialbibliograafiad	30,6	19,1	6,3	30,3	27,6	12,5
Personaalnimestikud	8,2	7,6	18,8	19,2	20,5	27,5
Teemanimestikud	14,0	19,4	18,7	31,1	37,3	40,0
TÜ bibliograafia aastaraamat	8,0	8,2	6,3	7,4	7,1	2,5
Infokartoteegid	28,3	28,3	25,0	28,0	31,3	20,0
Infolehed	12,6	6,6	-	8,2	6,3	-
Välisperioodika bülletään	18,4	12,2	6,2	13,7	11,2	2,5
Autoreferaatide bülletään	8,5	4,6	6,3	8,2	4,9	2,5

≠ Küsimus sellisel kujul puudub.

Vaatleme nüüd hinnanguid raamatukogule kolme küsitluse põhjal. Kõige üldisemat laadi küsimused lugeja ja raamatukogu vastastikuste suhete iseloomustamiseks ja hinnang raamatukogu kui terviku tööle näitavad kahjuks negatiivset tendentsi.

Kui suhtlemist raamatukoguga pidas 1983. a. meeldivaks 81% üliõpilastest, siis 1986. a. vähenes see arv 77%-le ja 1989. a. - 68%-le. Neutraalseks pidas suhteid vastavalt 18%, 22%, 29% ja raskendatuiks 1%, 1% ja 3% üliõpilastest.

Hinnangut raamatukogu tööle läbi kolme etapi on raske võrrelda, sest küsimused ankeedis on erineva kaaluga. Ka on objektiivne situatsioon raamatukogu võimalustes igal vaadeldaval aastal hoopiski erinev: 1982. a. me kolisime uude majja. Raamatukogu töökorraldus ja lugeja võimalused said sootuks teise ilme.

1983.a. arvas 69% üliõpilastest, et lugejasoovide täitmine on s e o s e s u u e m a j a g a muutunud paremaks, 7% - et see jäi endisele tasemele, 4% - et muutus halvemaks ja 20% (arvatavasti värsked lugejad) ei osanud hinnata.

1986. a. arvas raamatukogu t ö ö u u e s m a j a s paremaks 81% vastanutest, 19% ei täheldanud mingeid muutusi, alla 1% oli neid, kes leidsid töö halvenenud olevat.

1989. a. küsitlus palus hinnata raamatukogu t ö ö d 2 - 3 v i i m a s e l a a s t a l . Neil aastail arvas töö paremaks muutunud olevat 14% üliõpilastest, samaksjäänud taset nentis 82% ja halvenemist 4% vastanuist.

Kui arvestada, et muutused kohe uude majja kolimise järel olid lugeja jaoks tõepoolest suured ja et 1986. aastaks oli uutesse oludesse juba täielikult sisse elatud ning töökorraldus stabiliseerunud, ja et 1986.-1989. aasta vahel silmatorkavaid muutusi lugejateeninduses ei toimunud, on hinnangud igati loogilised ja arusaadavad. Ainult et töö halvenemist raamatukogu endale küll lubada ei tohi.

Missugused muutused on toimunud hinnanguis raamatufondile?

Kõigepealt tuleb märkida, et üliõpilane on, võrreldes õppejõudude, aspirantide ja teaduritega, küllalt leebe oma hinnangutes. See aga ei tähenda, et ta oleks täiesti rahul olemasoleva raamatuvarega. Kõige rõõmustavam on ehk asjaolu, et nende lugejate osa, keda raamatute valik ei rahulda, väheneb. Üliõpilastest pidas fondi halvaks 1983. ja 1986. a. 27%, 1989. a. - 15%. Ka neid, kes andsid hinnangu "väga hea"

või "rikkalik", on põhiliselt vaid üliõpilaste hulgas. Enamiku hinnang on kas "hea" või "rahuldav", kerge kaldega "rahuldava" poole.*

Selgusid ka lugejate arvamused lugemissaalides avaritu-leil oleva kirjanduse vajalikkuse ja valiku kohta. Kõige rohkem ollakse rahul teatmesaali koguga. Väga heaks või heaks peab siinset valikut erinevatel aastatel 50-72% üliõpilastest, kusjuures aastatega rahulolu tõuseb (50 - 55 - 72%). Ebapiisavaks peab teatmekogu 4-5% üliõpilastest.

Üldpilt avakasutuses oleva kirjanduse valiku sobivusest üliõpilastele on tervikuna rõõmustav. Kui näiteks esimese küsitlusega 1983.a. selgus, et humanitaaridest pidas avakogu valikut halvaks või ebapiisavaks üle neljandiku ja küllaldataks hindas seda 24%, siis 1989.a. nimetab valikut heaks 43% ja halvaks vaid 10%. Rahulolu selle saali avakoguga on tõusnud kõige rohkem.

Kuid hinnangud on tõusnud ka kõigi teiste lugemissaalide avakogudele (vt. tabel 3).

Tabel 3

Üliõpilaste hinnangud lugemissaalide avakogudele (%)

	Väga hea või hea		Rahuldav		Halb	
	1986	1989	1986	1989	1986	1989
Ühiskonnateadused	27	43	52	47	21	10
Täppisteadused	29	37	55	47	16	16
Õppekirjandus	35	48	50	39	15	13
Ajakirjad	30	44	55	43	16	13

Tulemused peaksid raamatukogutöötajaid rõõmustama, sest 1983. a. küsitluses oli just avakogude kohta palju nurinat - nii valiku kui liigituse osas. Lugemissaalide töötajad võtsid kriitikat kuulda ja püüdsid avakogusid täiendada lugejatele ootuspärasest suunas. Hinnangute järgi otsustades võib arvata, et see töö on vilja kandnud.

Peatume veidi lähemalt ka hinnangutel raamatukogu kataloogidele. Küsimusi kataloogikasutuse ja rahulolu kohta kataloogidega on ankeedi koostajad iga uuringuetapi puhul detailsemaks muutnud ja täpsustanud. Kõige konkreetsemat informatsiooni lugejate hinnangutest annabki viimane, 1989. a. küsitlus, kus peale kataloogide kasutussageduse oli lugejal

* Vt. ka M. Karo artikkel käesolevas kogumikus.

võimalik vastata ka miks teda teatud kataloog rahuldab või miks mitte. Seda võimalust on väga paljud lugejad kasutanud, eriti üliõpilased. Hinnangute koguarv kõigi kataloogiliikide kohta oli 645, neist TÜ üliõpilaste hinnanguid 436 (statsionaarsetelt 394, mittestatsionaarsetelt 42).

Tabel 4

Üliõpilaste hinnangud kataloogidele

	Kokku hinnanguid	Rahuldab	Ei rahulda
Tähestikkataloogid			
raamatud	97	90,7%	9 9,3%
perioodika	53	75,5%	13 24,5%
õppekirjandus	80	83,7%	13 16,3%
Süsteemaatilised kataloogid			
raamatud	63	65,1%	22 34,9%
perioodika	34	38,2%	21 61,8%
õppekirjandus	63	66,7%	21 33,3%
Märksõnakataloog	15	33,3%	10 66,7%
Kõik kataloogid	31	93,5%	2 6,5%
	436	74,5%	111 25,5%

Nagu nähtub, kõige vähem rahuldavad üliõpilasi märksõnakataloog ja perioodika süsteemaatiline kataloog. Võiks arvata, et märksõnakataloogi kasutatakse väga vähe, aga see ei ole nii. Lugejate endi andmete põhjal on märksõnakataloogi ja perioodika süsteemaatilise kataloogi kasutamissagedus üsna sarnane. Näit. 1989.a. kasutajaid (%)

	sageli	aeg-ajalt	harva	ei kasuta
perioodika süsteemaatiline kataloog	10	31	36	23
märksõnakataloog	15	28	32	25

Ainus asi, mille poolest märksõnakataloogi hinnangut võiks vaidlustada, on arvamuste vähesus - kogu lugejaskonnalt 23 hinnangut. Kuid rahulolu aste ei tõuse ka teiste lugejakategooriate puhul.

Ja kolmas kataloog, mis põhjustab suurt rahulolematust, on raamatute süsteemaatiline, mille kasutamissagedus üliõpilaste seas on kõige suurem (sageli 47%, aeg-ajalt 34%, harva 13%, ei kasuta 5%).

Rahulolematute hinnangute absoluutarvude poolest on esimese kolme hulgas nii kogu lugejaskonnas kui üliõpilastel

kõik süstemaatilised kataloogid: raamatud, perioodika, õppekirjandus.

1988. aasta kataloogidega on see raamatukogule väga tõsiselt signaalseks ja viirivada kataloogide kaasajastamisega ning tehtud vigade parandamisega ei tohi.

Hinnang teenindus- ja suhtluskultuurile raamatukogus, nagu juba varem öeldud, on kõigi lugejagruppide poolt küllalt hea. Üliõpilased ongi suhteliselt kõige kriitilisemad. Need hindavad madalalt teistest mõlemate kojulaenutuste, loodus- ja täppisteaduste osali ning RVL-i teeninduskultuuri. Seevastu ühe kriitiseeritumaid kohti - garderoob - leiab tudengite juures suhteliselt rohkem arvu kui teadlaste puhul.

Eraldi oli esitatud küsimus ka kõige kompetentsemat ja kõige abakompetentsemat teeninduspaisest raamatukogus. Üliõpilastelt tuli selle kohta 367 arvamust: kõige kompetentsema teeninduse kohta 273, abakompetentsema kohta 80; 9 Üliõpilast märkis, et need ei ole teeninduspunkti 1988 kvaliteetivast vahet, neli arvas, et teenindus on kompetentse igal pool, ja ühe, et kõikjal võiks olla asjatundlikkus.

Kõige agarsalt avaldati arvamust kojulaenutuste ja suurte lugemissaalide 1988 kohta, aga ka kataloogikonsultandi ja garderoobi teeninduse kohta. Kui enamik 16-st teeninduspunktiist saab valdavalt positiivseid hinnanguid, siis on kahjuks ka neid, kus negatiivne hinnang on ülekaalus. Nendeks on õppekirjanduse lugemissaal, wadiskirjanduse näitus ja garderoob. Negatiivses mõttes on tähelepanu pälvinud ka raamatukogudevahelise laenuvõtte, õppekirjanduse kojulaenuvõtte ja kohviku 1988. Kõige kompetentsema teenindusega peitab Üliõpilaste arvates silmas teaduskirjanduse osali.

Olesse tutvunud Üliõpilaste raamatukogukorralduse ja hinnanguvõtte puutuvate küsimustega, peatune veel mõnel tunnusel, mis osakorda võiks tingida erinevat suhet raamatukoguga. Need oleksid vanus, suur, rahvus, õpiv, eriala, õppevõrgu (statsiooniarne - mittestatsiooniarne).²

Teatud erinevusi põhjustab iga nimetatud tunnus, kuid Üliõpilaste hulgas ei pööra veel domineeriva erinevused, mis seostuvad vanuse, soo ja erialaga. E r i n e v u s e d on aga küllalt suured statsiooniarne ja mittestatsiooniarne

² Oma veist küsimustest leiab käsitlemist M. Karo artiklis käesolevas kogumikus.

ning eesti ja vene keelekasutusega üliõpilaste raamatukogu-hinnangutes ja arvamustes.*

Kui tugevalt üldistada, siis võib öelda, et mittestatsionaarsele üliõpilasele on ülikooli raamatukogu koht õppimiseks selle sõna üldharidusliku kooli tähenduses: ta kasutab siin põhiliselt õppekirjandust etteantud programmi järgi ja tal on tunduvalt väiksem huvi kõige muu vastu raamatukogus (teadus-, teatme- ja uudiskirjandus, teatmestu, üritused ja näitused). See kõik on ühelt poolt väga arusaadav - lühike ja pingeline sessiooni aeg, õppimine töö kõrvalt jne. jne., kuid eks see jätab jälje ka kõrghariduse kvaliteedile. Pii-savalt murelikuks teeb näit. erialase teaduskirjanduse, aja-kirjade, teatme- ja uudiskirjanduse vähene kasutamine. Tea-duskirjandust kasutab harva või ei kasuta üldse ligi neljan-dik mittestatsionaarsetest üliõpilastest (statsionaarsetest 12,5%), ajakirju ei kasuta üldse ligi viiendik (statsionaar-setest 8%), uudiskirjandust ligi 40% (19%), teatmekirjandust 11% (4%).

Üllataval kombel kasutavad mittestatsionaarsed üliõpila-sed tunduvalt sagedamini ühiskondlik-poliitilist ja popu-laarteaduslikku kirjandust (vt. tabel 5).

Tabel 5

Kirjanduse kasutatavus statsionaarsete ja mittestatsionaarsete üliõpilaste poolt 1989. a. (%)

Kirjanduse liik	Sageli		Aeg-ajalt		Harva		Ei kasuta	
	stats.	mitte- stats.	stats.	mitte- stats.	stats.	mitte- stats.	stats.	mitte- stats.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Erialane teaduskir-jandus	49	51	38	28	10	23	2	8
Teaduskirjandus piirnevate lt ala-delt	10	6	44	39	34	42	12	14
Õppekirjandus	72	82	23	11	4	5	1	3
Ühiskondlik-polii-tiline kirjandus	7	8	26	64	48	17	19	11
Populaarteaduslik kirjandus	7	24	31	11	39	46	23	19
Teatmekirjandus	31	26	41	31	24	32	4	11
Ilukirjandus	16	6	23	14	31	23	30	57

* Kõsimust rahvuse kohta ankeetides ei olnud. Sellepärast on täpsuse huvides vaja öelda, et analüüsi aluseks on voetud ankeedi täitmise keel. Olemas olid nii eesti- kui venekeelsed ankeetid.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Uudiskirjandus	20	6	32	31	29	25	19	39
Ajakirjad	30	24	41	41	22	16	8	19
Ajalehed	28	24	24	24	31	28	18	24

Teabeallikatest kasutab mittestatsionaarne üliõpilane põhiliselt kataloogi (100%) ja sinna juurde kuuluvat aine-loendit (63%). Teistest lugejagruppidest rohkem kasutab teemanimestikke (40%) ja personaalnimestikke (28%). Neljandik mittestatsionaarsetest üliõpilastest on kasutanud ka uudiskirjanduse kartoteeki (statsionaarsetest pooled), ülejäänud teabeallikaid kasutatakse minimaalselt (vt. tabel 2).

Umbes samasugune kasutamise erinevus peegeldub ka 1986.a. vastustes. Vaid selle vahega, et teatmekirjanduse kasutatavus mittestatsionaarsete üliõpilaste poolt oli veel tagasihoidlikum ning populaarteadusliku kirjanduse lugemissagedus polnud statsionaarsete üliõpilaste omast kõrgem.

Hinnangutes raamatukogufondile, avakogudele ja ka raamatukoguhoidjate töö- ja suhtluskultuurile väga märgatavaid erinevusi ei ole (vt. ka tabel 6). Võiks vaid nimetada, et rohkem teistest lugejagruppidest on mittestatsionaarsetelt üliõpilastelt härmuslike hinnanguid.

Kui vaadelda lähemalt kahe erineva kultuuritaustaga lugejagrupi, tinglikult eesti ja vene üliõpilaste ootusi raamatukogule, nende hinnanguid ja arvamusi, siis ka siin on palju kokkulangevaid arusaamu ja soove. On aga ka terve rida erinevaid hinnanguid raamatukogu fondi, kataloogide, töökorralduse jm. kohta. Paljudega neist on raamatukogu oma igapäevatöös kokku puutunud (erinevad lugemishuvid, erinev keelekasutus jne.), hinnangulistest aspektidest on aga siiski huvitav võrrelda eesti- ja venekeelse üliõpilaskonna arvamusi. (Võrreldud on 1989.a. ankeedivastuseid.)

Erinevused algavadki juba hinnangust raamatukogu fondile. Vene lugeja on üldiselt raamatukogus leiduva kirjandusega rohkem rahul kui eesti lugeja.

Tabel 6

Üliõpilaste hinnangud kirjanduse valikule 1989.a. (%)

	Kõik	Eestlased	Venelased	Statsio- naarsed	Mitte- statsio- naarsed
1	2	3	4	5	6
Rikkalik	5,5	5,5	4,3	5,6	5,0

	1	2	3	4	5	6
Hea		37,5	32,5	54,3	37,1	40,0
Rahuldav		42,0	44,0	35,7	42,0	42,5
Halb		15,0	18,0	5,7	15,4	12,5

Sama tendentsi kohtame hinnangutes lugemissaalide avakogudele: kõigi lugemissaalide puhul on vene üliõpilaste hinnang seal leiduva kirjanduse kohta märgatavalt kõrgem kui eesti tudengitel (vt. tabel 7).

Küllap nende hinnangute erinevusel on ka oma tagamaa, oma põhjus. Esiteks on raamatukogu tõesti küllalt hästi varustatud vene ja nn. nõukogude kirjandusega. Suured puudujäägid on aga maailmakirjanduse ja eestikeelse kirjanduse osas (eestikeelne eksilis ilmunud kirjandus ja nõukogude ajal erihoius hoitud Eesti Vabariigi aegne (1919-1940) kirjandus).

Lugemishuvid on aga just sellised, et vene üliõpilane tunneb huvi eelkõige vene (või vähemalt venekeelse) kirjanduse vastu, eesti üliõpilane eelkõige Lääne-Euroopa kirjanduse ja tema eest seni varjul hoitud eestikeelse kirjanduse vastu.

Lugemist mõjutab suurel määral ka keelteoskus. Ka meie küsitluse andmed näitavad üldteada seaduspärasust, et väikerahvad oskavad võõrkeeli paremini kui suurrahvad (vt. tabel 8). Siit ka eesti lugejaskonna märgatavalt suurem huvi inglise-, saksa-, soome- ja rootsikeelse kirjanduse vastu.

Tabel 8

Millistes keeltes Te loete? (%)

Keeled	Eesti üliõpilased	Vene üliõpilased
Eesti	100	36
Vene	96	100
Inglise	59	56
Saksa	30	14
Soome	26	3
Prantsuse	2	6
Rootsi	5	-
Muud keeled	11	11

Pole ehk huvituseta märkida, et tabelis 8 toodud muude keelte hulka kuulusid eesti üliõpilastel norra, taani, hispaania, hollandi, itaalia, jaapani, ladina, ungari, indonee-

Tabel 7

Eesti ja vene üliõpilaste hinnang kirjanduse valikule avariileil 1989.a. (%)

	Väga hea		Hea		Rahuldav		Halb		Ei kasuta	
	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene
Filoloogia- ja ühis- konnateaduste lugemis- saal	3	6	25	31	38	30	8	1	30	23
Loodus- ja täppistea- duste lugemissaal	1	6	17	20	28	16	10	6	44	37
Ajakirjade lugemissaal	8	13	31	41	35	29	12	6	12	4
Õppekirjanduse lugemis- saal	5	7	38	33	41	33	12	11	7	7
Teatmekirjanduse luge- missaal	14	23	42	41	17	20	5	-	21	16

sia, ukraina, läti, esperanto ja araabia keel ning jidiš (oskajaid 1-3). Vene keeles ankeedile vastanud üliõpilaste muude keelte repertuaaris on ukraina, serbohorvaadi, poola, ladina, itaalia, hispaania, armeenia ja bulgaaria keel (oskajaid samuti 1-3).

Keele- ja kultuuriprobleemidest rääkides tuleb tõdeda, et eesti keele ja kultuuri vastu enamik vene üliõpilastest küll huvi ei tunne. See ilmneb nii igapäevatöös kui ankeetidestki.

Küsimus kirjanduse kasutamissageduse kohta toob samuti esile huvitava erinevuse: vene üliõpilane arvab end märgatavalt sagedamini raamatuid lugevat kui eesti üliõpilane - ja seda iga liiki kirjanduse puhul. Ja samas ka neid, kes teatud liiki kirjandust üldse ei kasuta, on vene põhikeelega üliõpilaste hulgas alati vähem kui eestlaste hulgas (vt. tabel 9).

Tabel 9

Kirjanduse kasutamine eesti ja vene üliõpilaste poolt 1989. a. (%)

Kirjanduse liik	Sageli		Aeg-ajalt		Harva		Ei kasuta	
	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene	eesti	vene
Erialane teaduskirjandus	42	73	43	19	12	7	3	1
Teaduskirjandus piirnevate aladelt	7	17	45	40	36	33	12	9
Õppekirjandus	72	74	23	17	4	4	1	1
Ühiskondlik-politiline kirjandus	5	14	30	33	47	35	18	17
Populaarteaduslik kirjandus	5	23	28	29	43	30	24	17
Teatmekirjandus	27	41	41	34	28	18	5	5
Ilukirjandus	8	34	22	21	31	26	39	14
Uudiskirjandus	12	37	33	28	32	17	23	17
Ajakirjad	20	59	44	30	24	10	11	1

Vaatlusandmed ja statistika niisuguseid erinevusi ei kinnita. Vene lugeja on küll mitmes suhtes eesti lugejast aktiivsem, aga ka enesehinnangus arvatavasti optimistlikum.

Raamatukogu kataloogide, info- ja bibliograafiaväljannete kasutamisel ei ole eesti- ja vene keelegruppidel muid märgatavaid erinevusi, kui see, et eestlased on kataloogide

suhtes palju kriitilisemad ja pretensioonikamad kui venelased. Märgatakse kataloogide aegunud ülesehitust, süsteemi kohmakust, mittevastavust raamatukogus leiduvale. Korduvalt tehakse ettepanekuid minna üle arvutikataloogidele. Kataloogikonsultandi abi vajaliku kirjanduse leidmisel kasutab vene tudeng märksa sagedamini ja üldse on ta eesti tudengist suhtlemisaltim. Seda näitab näiteks ka soovide rohkus lugejaüritusteks: iga liiki konverentse, kohtumisi, informiine, loenguid ja näitusi soovib vene üliõpilane rohkem kui eestlane. Tegelik külastatavus on nii eestlaste kui venelaste puhul enam-vähem võrdne ja mõlema puhul madalam kui nende ootuste ja soovide põhjal võiks arvata. Siinjuures tuleks siiski lisada, et raamatukogus korraldatavatest näitustest ja üritustest peetakse väga lugu, nende temaatika ja tase on pälvinud üliõpilaste kõrge hinnangu.³

Kahtlemata on üheks huvitavamaks lugemisvaraks ankeetides respondentide vabad vastused. Kõnesolev ankeetide seeria sisaldas vaba vastuse võimalusi piisavalt palju. Huvipakkumaks olid loomulikult vastused küsimustele "Mis Teid raamatukogus kõige rohkem häirib?", "Mis Teid raamatukogus kõige rohkem rõõmustab?" ja "Milline tööloik vajab Teie arvates kõige suuremat korrigeerimist?" Need küsimused läbisid kõiki ankeete. Vastuseid oli palju - järelikult on üliõpilastele oma raamatukogu kähäkik küllalt oluline. Ja kuigi igale nimetatud küsimusele on vastatud aktiivselt, on kolme vooru kogusummas siiski kõige rohkem tahtnud öelda, mis raamatukogus rõõmustab. Ka see on huvitav - ja mõneti üllatav. Kõige vähem on üliõpilane osanud/viitsinud arvata, milline tööloik vajab korrigeerimist. Kuid ettepanekute arv ja suundumused lubavad teha täiesti selgeid järeldusi kitsaskohtadest raamatukogu töös.

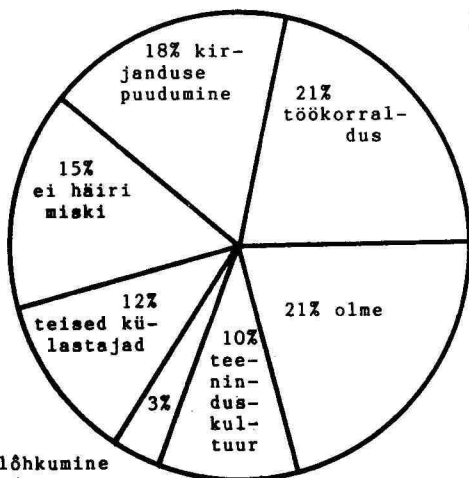
Võrreldgem 1983. ja 1989.a. vastuseid nimetatud küsimustele.

Mis häirib? Kümnetes nüanssides esitatud arvamusid üldistades võib öelda, et need on eelkõige raamatukogu töökorraldusega või olmega seotud küsimused. Mõlema puhul häiritus kasvab. Ka see on loomulik, 1983.a. oli uus raamatukogu töepoollest u u s . Tervelt 15% lugejaist kirjutas, et neid ei häiri siin miski. Rahulolematuid kehva valgusega, ventilatsiooni puudustega jne. oli tunduvalt vähem. Ka nõuded laenu-

³ Vt. I.Smuškina artikkel käesolevas kogumikus.

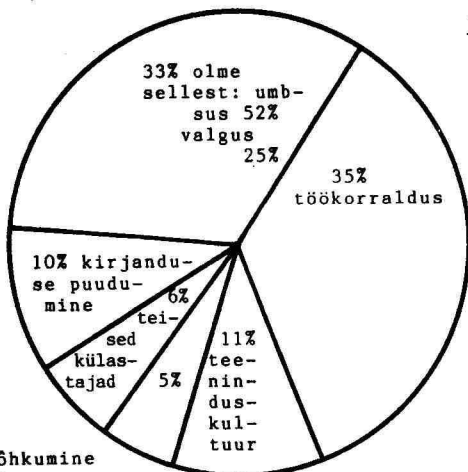
Mis üliõpilast raamatukogus häirib? Joonis 1

1983

raamatute lõhkumine ja vargus

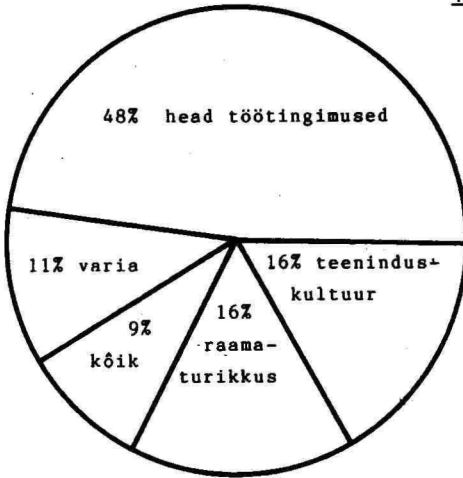
1989

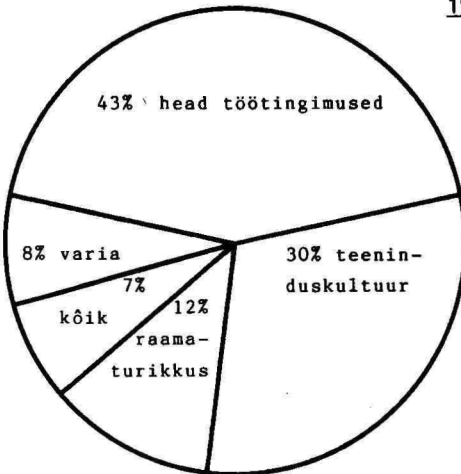
raamatute lõhkumine ja vargus

Mis üliõpilast raamatukogus röömustab?

1983

1989

semad, sest uus maja oli vanade lugejateenindustingimustega võrreldes loomulikult väga suur samm edasi.

Rõõmustab, et vajaliku kirjanduse puudumist märgitakse 1989. a. hääriiva põhjusena oluliselt vähem. Tahaksime loota, et selle põhjuseks on tõepoolest paranev raamatufondi koostis.

Teenindus- ja suhtluskultuuri miinuspoolelt on kõigi küsitlusetappide ajal 3/4 üliõpilaste rahulolematust seotud kohviku ja garderoobiga ning vaid 1/4 raamatukogu funktsionaalsete osakondade tšõõga.

Hääriiva asjaoluna märgitakse küllalt sageli ka tšõõtamist segavaid faktoreid - jutuasjamist lugemissaalides, ekskursionsioone, ebakultuurseid kaaslugejaid. Suureneb ka rahulolematust raamatu rikkumiste ja vargustega (vt. joonis 1).

Mis rõõmustab? Siin on valeldamatult esikohal head tšõõtingimused, vaikus, puhtus, hubasus, meeldiv atmosfäär. Ja teisel kohal tšõõtajate teenindus- ja suhtluskultuur, mille kohta küll kompetentsuse, vastutulelikkuse, abivalmiduse, heatahtlikkuse aspektist on sadu kiidusõnu öeldud. Ka head raamatufondi on paljud omä rõõmuallikana märkinud. Ja sedagi, et siin rõõmustab kõik, alates raamaturohkusest ja lõpetades lillede ja näitustega fuajeedes.

"Varia" peidab endas tänusõnu heade näituste, lugejaturituste, raamatukogu pika lahtiolekuaja ja ka selle eest, et raamatukogust on saanud mõnus suhtlemiskoht sõprade ja tuttavatega, et siin on mõeldud tudengi üldkultuurilise silmaringi laiendamisele, tšõõ- ja puhkusevõimaluste ühendamisele, ilule. Ja et raamatukogu on Tartusse õppima sõitnuile teine kodu (vt. joonis 2).

Kõige suuremat tähelepanu pälvivad muidugi ettepanekud korrigeerimist vajavatest tšõõlõikudest raamatukogus. Siin on loomulikult esikohal tšõõkorraldusega seonduv.

1983. ja 1989.aastat võrreldes on märgatavaid muutusi ka kriitikatule tugevuses eri tšõõvaldkondadele. Kui 1983.a. oli palju kriitikat avakogude kirjanduse valiku ja paigutussüsteemi kohta, kui kõvasti jättis soovida raamatukogus toimivate ürituste info jõudmine lugejani ja raamatute pika ootamise pärast oli nõrdinud õige rohkesti, siis 1989. a. on esikohal korrigeerimist vajavate tšõõlõikudena laenutuse korraldus ja kataloogid. Endiselt on aktuaalne ka raamatu kättesaamise kiirus (vt. tabel 10).

Korrigeerimist vajavate töölohkude osakaal
töökorraldusküsimustes (%)

Töövaldkond	1983	1989
Laenutuse korraldus	14	25
Lugemissaalide töö ja avariivulid	20	13
Kirjanduse kättesaamise kiirus	29	14
Kataloogid	6	21
Teatme- ja infotöö	5	7
Üldinfo raamatukogu kohta	4	10
Ürituste info	18	1
Uudiskirjanduse näitus	4	2
Paljundus	-	7
	100	100

Tuleb öelda, et rõhuasetused ei ole niisama heast-paremast muutunud. Pärast esimest küsitlusvooru tehti raamatukogus ära suur töö avakogudega, kontrolliti teeninduskiirust, parandati lugejate informeerimist raamatukoguüritustest.

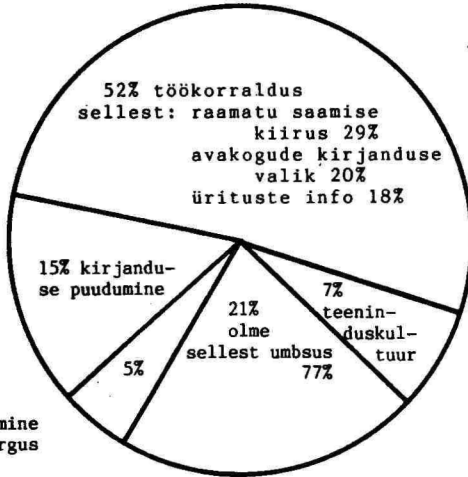
Ei saa öelda, et raamatukogu poleks lugeja osutamise tunnetanud puudujäike oma töös - antud juhul tõesti üldise laenutuskorra tagamises (laenutustähtaegadest kinnipidamine, selgus kojulaenutatava ja kohalkasutamiseks mõeldud kirjanduse osas, täpse informatsiooni andmine lugejale raamatu asukohast ja saamise ajast jne.) ja kataloogide mahajäämuses ajast. Pigem on see üllatav, et üliõpilasest lugeja nii täpselt need olulised puudused paika pani.

Korrigeerimist vajavatena on osakaalus tõusnud teeninduskultuuri ja kompetentsuse küsimused, raamatute lõhkumine ja vargus. Teeninduskultuuri parandamiseks on 1983.a. 33% ettepanekutest raamatukogutöötajatele ja 67% kohviku- ja garde-roobipersonalile. 1989.a. on proportsioonid vastavalt 27% ja 73%. Vähenenud on pretensioonid vajaliku kirjanduse puudumise kohta ja suhteliselt tagasihoidlikuks taandunud mure raamatukogu olmelise külje pärast. On vist kaotatud lootus saada paremat valgust ja õhku (vt. joonis 3).

Mida siis öelda kokkuvõtteks ülikooli raamatukogu kõige arvukama ja aktiivsema lugejagrupi kohta, tahtmata liialt eelõeldut korrata?

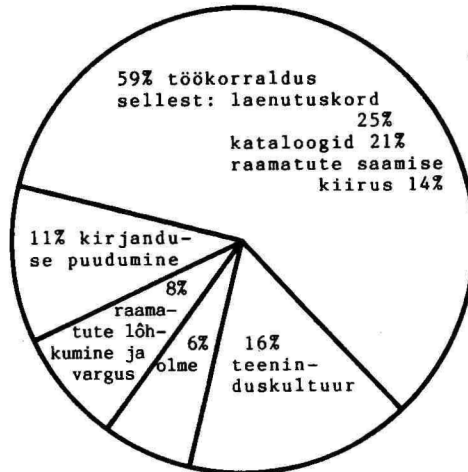
Missugune tööloik vajab üliõpilaste arvates kõige enam korrigeerimist?

1983

raamatute lõhkumine ja vargus

1989

Võib-olla rõhutada veel kord, et üliõpilastele läheb oma raamatukogu käekäik väga ja väga korda. Seda näitab juba ankeetide täitmise viis: küsimustele on vastatud hooliga, lisatud palju omapoolseid arvamusi ja kommentaare, vaba vastuse võimalust on kasutanud vähemalt kolmveerand üliõpilastest. Nende sõnumid on asjalikud ja konkreetsed, ütleliste toon sõbralik. Paljudest arvamussavaldustest kumab läbi, et tudeng otsib raamatukogust peale raamatu ka abivalmis juhendajat ja turvalist kedust kohta, kus lugeda, õppida, mõelda, suhelda, puhata. Selles osas näib raamatukogu küllalt hästi vastavat üliõpilaste ootustele.

Ankeedid kõnelevad sellestki, et üliõpilastel on piisavalt sotsiaalset närvi ja tähelepanuvõimet, et märgata, kas raamatukogu käib ajaga kaasas või ei. Mõlemal juhul ei ole tudeng laisk sellele reageerima. Nii et ülikooli raamatukogul on oma noorte lugejate näol kindel tagantsundija: käi ajaga kaasas! Veel parem - natuke ees.

Nii märkasid üliõpilased üpris ruttu suurenevat väliskirjanduse, uute ajalehtede-ajakirjade ja eesti eksiilkirjanduse saabumist. Tugevat tähelepanu pöörati erihoiust vabaks antud kirjandusele. Õigesti ja õigeaegselt valitud teadlasi, poliitikuid ja ühiskonnategelasi, keda raamatukogu palus esinema, ootasid pilgeni täis konverentsisaalid. Kõige selle eest õeldi raamatukogule tänusõnu.

Ent nähakse ka palju puudusi, millega ei taheta leppida: vananenud õpikuid (ja uusi pole kuskilt võtta!); ühiskonnale ja teaduse arengu seisukohalt aegunud rubriike kataloogis; raamatukogu tehnilist abitust, mis vägisi kasvab sisuliseks mahajäämuseks (näit. piiratud võimalused teadusliku info hankimisel, otsinguteks rahvusvahelistes andmebaasides või kopeerimiseski). Nähakse kasvavat hoolimatust kaaslugejate hulgas, suurenevat raamatute rikkumist ja vargust.

Mis raamatukogu oma töökorralduses paremini seada võiks, seda on uuringuetappide lõppedes teadvustatud kas tervele raamatukogu perele (konverentsidel, erialapäevadel) või juhtkonnale ja asjassepuutuvatele osakondadele. Ning rakedatud on rida meetmeid, et olukorda parandada.*

Kolmanda uuringuvooruu märksõnadeks, mis üliõpilaste ankeetidest kõlama jäid, olid: laenutamise kord, kataloogid,

* Vt. ka U. Tõnnovi artikkel "Uuringu "Tartu Ülikooli Raamatukogu ja lugeja" korraldusest ja tulemustest" käesolevas kogumikus.

teenindamine (kompetentsus, kiirus). Ja valupunktid, kuhu suur osa nende märksõnadega seotud murest ja kriitikast koondub, on õppekirjanduse lugemissaal, kojulaenus ja ka kataloogid. Sellest ei tohi teha järeldust, et kõik, mis on halvasti, on õppekirjandusega seotud. On veel palju muudki halbu asju. Kuid ka sellest tuleb aru saada, et üliõpilasele on õppekirjandus ja selle kättesaadavus eluliselt oluline.

Pideva hoole kõrval õpikute pärast peaks raamatukogu huviorbiidis olema ikka ja alati üliõpilaslugeja koolitamine teadlikuks ja oskajaks raamatukogukasutajaks.

Kirjandus

1. Ewert, G. Zur Benutzung von Katalogen und Lesesälen in wissenschaftlichen Bibliotheken // Zentralblatt für Bibliothekswesen. 1990. H. 9. S. 407-411; H. 10. S. 447-452.
2. Kühnel, M. Nutzungsanalyse der Studentenbibliothek im Bereich Medizin der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg // Zentralblatt für Bibliothekswesen. 1984. H. 7. S. 302-306.
3. Seifert, S. Zur Bibliotheksnutzung von Universitätsstudenten // Zentralblatt für Bibliothekswesen. 1985. H. 11. S. 489-494.
4. Астахов И.А., Третьякова Е.И. Мнения читателей о библиотеке вуза // Научные и технические библиотеки СССР. 1989. № 9. С. 21-23.
5. Обслуживание читателей в универсальной научной библиотеке: На материалах ГПБ им. М.Е.Салтыкова-Щедрина: Сб. науч. тр. Л., 1988. 190 с.
6. Ратманова С.Б. Научно-техническая библиотека предприятия глазами специалиста // Научные и технические библиотеки СССР. 1990. № 8. С. 10-17.
7. Тыннов У. Студент и библиотека // TRÜ Toim. 1989. Vihik 842. Lk. 38-51.

EINIGE TENDENZEN IN BIBLIOTHEKSBEWERTUNG
UND BEWERTUNGEN DER STUDENTEN

Zusammenfassung

Urve Tönnov

Im Aufsatz wird versucht, die den Studenten charakteristische Beziehung zur Bibliothek und Veränderungen in ihren Benutzungsgewohnheiten und Bewertungen vorzulegen, die sich im Laufe der langfristigen (1983-1989) Untersuchung offenbarten.

Für Studenten ist kennzeichnend sehr intensive Bibliotheksbenutzung. Die Bibliothek besuchen entweder täglich oder 1-2 Mal wöchentlich 74% der Studenten, und die Dauer der Benutzung beträgt im Durchschnitt 11 Stunden in der Woche, wobei nahezu ein Viertel der Befragten in der Bibliothek mehr als 20 Stunden verbringt.

Neben der Universitätsbibliothek benutzen 80% der Studenten die Stadt- und persönliche Bibliothek, und etwa die Hälfte sucht auch die Zweigstellen der Universitätsbibliothek auf.

Vergleichend mit anderen Benutzerkategorien ist der Studentenschaft eigen das über dem Gesamtdurchschnitt liegende Zufriedenheitsniveau mit dem Bibliotheksbestand und auch mit der Literatúrauswahl in den meisten Lesesälen. Unter dem Durchschnittswert liegen die Einschätzungen der Freihandbestände an Zeitschriften und Lehrbüchern.

Studienliteratur, wissenschaftliche Fachliteratur und fachliche Nachschlagewerke benutzt der Student viel. Leicht unter dem Gesamtdurchschnitt liegt das Interesse für Neuerwerbungen, gesellschaftlich-politische Literatur, wissenschaftliche Literatur von Randgebieten und Zeitschriften.

Von den Informationsmitteln bevorzugen die Studenten vorbehaltlos die Kataloge (wie auch die gesamte Benutzerschaft), wobei die meistbenutzten die alphabetischen Kataloge für Bücher und Lehrbuchsammlung sind. Auch die systematischen Kataloge für Bücher und Studienliteratur benutzen die Studenten häufiger als andere Lesergruppen. Von allen anderen Informationsmitteln (außer den thematischen und Personalbibliographien) macht der Student wenig Gebrauch.

Die Arbeitsbedingungen in der Bibliothek, die Kompetenz und die Benutzerfreundlichkeit der Mitarbeiter bewerten die Studenten hoch. Sie schätzen die Bibliothek vor allem als eine angenehme und ruhige Arbeitsstätte und verstehen, die Ratschläge und die entgegenkommende Einstellung der Bibliothekare zu schätzen. Auch als ein Ort der Kommunikation ist die Bibliothek für den Studenten sehr wichtig.

Die Mängel in der Bibliotheksarbeit bemerken die Studenten am schärfsten und urteilen am kritischsten.

Die Veränderungen in der Bibliotheksbenutzung und Bewertungen der Studenten lassen sich im nachfolgenden zusammenfassen:

Die Zufriedenheit mit dem Buchbestand ist gewachsen. Und das sowohl mit dem Gesamtbestand als auch der in den Lesesälen als Freihandbestand aufgestellten Literatur. Hierbei spielt eine große Rolle die Zugänglichkeit der estnischen Exilliteratur und der früher im Sonderbestand aufbewahrten Bücher, ebenfalls eine bessere Versorgung mit neuerer ausländischer Literatur.

Nach eigenem Urteil hat die Leselust des Studenten nachgelassen. Im Rückgang begriffen ist die häufige Benutzung aller Literaturarten, und gestiegen ist die Anzahl derjenigen Benutzer, die selten oder gar nicht lesen. Am wenigsten macht sich der Rückgang bemerkbar an der Benutzung der Studienliteratur, der wissenschaftlichen Literatur und der Nachschlagewerke; auch die Benutzungshäufigkeit von Zeitungen und Zeitschriften ist relativ stabil. Erheblich ist aber die Abnahme der Benutzungsfrequenz von Belletristik, gesellschaftlich-politischer Literatur, populärwissenschaftlicher Literatur und Neuerwerbungen.

Bemerkenswert ist die Steigerung der Ansprüche der Studenten hinsichtlich der besseren Ordnung der Kataloge, ihrer Vollkommenheit, Genauigkeit, Richtigkeit der Klassifikation, Entsprechung dem gegenwärtigen Stand der Wissenschaften und der Entwicklung der Gesellschaft.

Zusammenfassend könnte man feststellen, daß sich die Aufmerksamkeit der Benutzer von den Fragen der Erwerbung auf die Gestaltung der Kataloge übertragen hat, oder anders gesagt, der Benutzer fühlt sich bei der Informationssuche hilflos, manchmal auch genarrt und betrogen zu sein (wenn die Klassifikation falsch oder veraltet ist, wenn der Katalog nicht dem Bestand entspricht usw.).

Es zeigt sich auch eine gewisse Zunahme des Interesses an andere Informationsmittel.

Recht viel hat sich mit jeder Etappe der Untersuchung die Anzahl der Benutzer der Kartei der Neuerwerbungen und der thematischen und Personalbibliographien zugenommen. Knapp aber fest vergrößert sich die Benutzerschaft der Fachbibliographien und Informationskarteien. Erfreulich ist die verhältnismäßig häufige Benutzung des Schlagwortkatalogs durch die Studenten und gleichzeitig bedauerlich, daß dieser Katalog so viel Kritik nach sich gezogen hat.

Der Schwerpunkt der Unzufriedenheit der Studenten in bezug auf die Benutzung der Bibliothek hat sich von den die Arbeitsbedingungen betreffenden Fragen, die bei der ersten Befragung dominierten (zu warm, zu kalt, Surren der Ventilation, schlechte Qualität des Kaffees usw.) auf inhaltliche Probleme der Bibliotheksarbeit übertragen, wobei die aktuellsten der Ausleihvorgang, lange Wartezeiten bei der Bereitstellung der Literatur, Zustand der Kataloge, technischer Rückstand der Bibliothek und wenige Information von allen Benutzungsmöglichkeiten der Bibliothek zu sein scheinen.

О НЕКОТОРЫХ АСПЕКТАХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БИБЛИОТЕКИ В ОЦЕНКЕ СТУДЕНТОВ

Резюме

Урве Тыннов

В статье делается попытка выявить характерные особенности отношения студенческого контингента к библиотеке, а также проанализировать изменения, произошедшие в их оценках деятельности библиотеки за длительный период наблюдения (1983-1989 гг.).

Для студентов характерно очень интенсивное пользование библиотекой. 74% студентов посещают библиотеку либо каждый день, либо 1-2 раза в неделю, в среднем они проводят здесь 11 часов в неделю, причем почти четверть читателей находится в библиотеке свыше 20 часов.

Наряду с университетской библиотекой 80% студентов поль-

зуются городской и личными библиотеками и около половины студентов - отраслевыми библиотеками.

В отличие от других категорий читателей, студенты оценивают выше среднего книжный фонд библиотеки и подбор литературы в большинстве читальных залов. Ниже среднего оценивается выбор журналов и учебников на полках открытого доступа.

Студенты часто пользуются учебной, специальной научной и справочной литературой; несколько ниже среднего интерес к новым поступлениям, общественно-политической литературе, научной литературе по узким специальностям и к журналам.

Из источников информации безусловной популярностью пользуются каталоги (как среди студентов, так и у всех читателей), причем чаще всего обращаются к алфавитным каталогам книг и учебной литературы. Студенты также чаще других читательских групп пользуются систематическими каталогами книг и учебников.

Другими источниками информации (за исключением тематических и персональных указателей) студент пользуется очень мало.

Вышей оценки со стороны студентов заслужили условия работы библиотеки, компетентность персонала и культура обслуживания. Для них чрезвычайно важна библиотека как место спокойной продуктивной работы, где можно получить целовые советы доброжелательных работников. Кроме того, для студентов библиотека является удобным местом общения. Студенты наиболее критичны в своих оценках и острее других замечают недостатки в работе библиотеки.

Анализируя изменения, произошедшие во взаимоотношениях студентов и библиотеки и в их оценках деятельности последней, можно сделать следующие выводы:

- читатели испытывают большее удовлетворение как общим фондом литературы, так и подбором книг в читальных залах. Здесь большую роль сыграла ставшая доступной эстонская эмигрантская литература и литература из спецхрана, а также более интенсивное поступление новой зарубежной литературы.

По собственным оценкам, студент стал меньше читать, причем это касается всех видов литературы; увеличилось число читателей, заметно реже читающих литературу не по специальности. Значительно снизился спрос на художественную, общественно-политическую, научно-популярную литературу, а также на новинки. Относительно стабильно используются газеты и журналы. Менее всего падение интереса сказалось на

учебной, специальной научной и справочной литературе.

Повысилась требовательность студентов в отношении организации каталогов: их полноты, точности, правильной систематизации, соответствия уровню современной науки и развития общества. Обобщенно можно сказать, что внимание с комплектования переключилось на состояние каталогов, поскольку читатель чувствует себя при поиске информации беспомощным, а порой обманутым (если классификация ошибочная или устаревшая, если сведения в каталоге не соответствуют фонду и т. д.).

Можно отметить и некоторое повышение интереса к другим источникам информации. Довольно существенно на каждом этапе исследования увеличилось число читателей, пользующихся картотекой новинок и тематическими, и персональными указателями. Медленно, но неуклонно растет интерес к отраслевым библиографиям и инфокартотекам. Радует относительно частое обращение студентов к предметному каталогу, но огорчает большое количество критических замечаний по этому каталогу.

Если при первом опросе о взаимоотношениях студентов и библиотеки критика была направлена преимущественно на бытовые вопросы (слишком жарко или слишком холодно, шумная вентиляция, плохой кофе в кафе и т. д.), то в дальнейшем респонденты больше стали обращать внимания на специфические проблемы работы библиотеки, из которых наиболее острыми представляются организация работы абонента, длительное ожидание заказанных книг, состояние каталогов, техническая отсталость библиотеки и недостаточная информация обо всех возможностях, предоставляемых библиотекой.